Plakboek nummer 2, deel 2.

Inhoud:

Beelden uit het verleden (1960).

Verschillende krantenstukjes.

Overzicht van de prehistorie van Z.O. Friesland.

Bijzonderheden uit Ooststellingwerf.

Uit de Friese wouden.

Opgravingen in Friesland.

Wereldreis binnen de grenzen van Ooststellingwerf.

56

Beelden uit het verleden

Tentoonstelling van voorwerpen uit de prehistorie van Ooststellingwerf

Zoals bekend, is door de Archeologische Afd. van het Fries Museum aan de tentoonstelling ‚Beelden uit het verleden', die thans te Oosterwolde wordt gehouden, medegewerkt in de vorm van een inzending van een aantal voorwerpen uit de prehistorie van Ooststellingwerf.

Hoewel de inzending uiteraard bescheiden moest zijn, krijgt de belangstellende bezoeker toch wel een indruk van de gebruiksvoorwerpen die de mens uit die tijd in verschillende perioden tot zijn beschikking had.

De oudste werktuigen zijn alle van vuursteen gemaakt, zij dateren uit een tijdvak van circa 12.000 tot 8.000 vóór Christus, toen de mens in een aan een poolklimaat blootstaand toendralandschap leefde van de jacht op het rendier (rendierjagerculturen). Uit de vuursteen wist hij wapens en gereedschappen te maken, o.m. voor de jacht en voor het bewerken van de jachtbuit zelf. Behalve leeftocht leverde deze n.l. ook allerlei grondstoffen voor andere gereedschappen, kleding en behuizing. Men denke maar aan het been, het gewei en de huid. Dit tijdvak behoort nog tot de Oude Steentijd.

Circa 8000 voor Chr. werd het klimaat milder, er kwam een vrij dichte bebossing en de levensomstandigheden werden anders. Men spreekt van de Midden-Steentijd. Toch bleven jacht, nu op een andere fauna (vogels, klein wild, herten e.a.) en het verzamelen van eetbare plantendelen de middelen van bestaan. Uit het kleiner worden van de werktuigen zien wij, dat ook het instrumentarium op de veranderde levenswijze werd ingesteld. De kleine pijlspitsjes, mesjes en krabbertjes zijn soms wonderlijk fijn bewerkt.

Na 3000—2500 v. Chr. leert de mens zelf voedsel te kweken, hij gaat landbouw en veeteelt bedrijven, waarvoor hij gronden bosvrij moet maken. Dit vergt groot gereedschap, dat inderdaad ontstaat: fraai geslepen bijlen en hamers worden nu gefabriceerd. De Jonge Steentijd is nu aangebroken. Uit deze tijd kennen wij ook voor het eerst de begraafplaatsen van de mens; in Ooststellingwerf zijn een aantal grafheuvels gevonden, waarin de dode werd bijgezet, dikwijls met bijgiften in de vorm van een beker (het oudste aardewerk uit deze gemeente) en enig stenen gereedschap.

Omstreeks 1700 v. Chr. wordt hier het eerste metaal bekend, bronzen bijlen, speerpunten enz. vervangen langzamerhand hun stenen voorgangers. De doden worden nu ook wel verbrand en de lijkbrandresten in urnen bijgezet. Deze gewoonte blijft tot lang na onze jaartelling voortduren, waarbij echter wel veranderingen in het grafritueel plaats hebben. De vrij eenzaam liggende grafheuvels worden vervangen door grote dodenakkers, men spreekt naar de vorm der graven van kringgrep-urnenvelden.

Een woning uit deze tijd, ca. 200 tot 300 na Chr., is uit Fochteloo bekend. Bij een opgraving kwam daar een volledige boerderij-plaatsgrond te voorschijn.

Dank zij anderen

Van dit alles wordt op de tentoonstelling 't een en ander getoond. Dit nu is mogelijk geworden dank zij de grote medewerking die velen uit de gemeente Ooststellingwerf aan het Fries Museum in de loop der jaren hebben verleend. Sedert 1938 in het bijzonder het gemeentebestuur, dat vele vondsten te onzer kennis bracht, waardoor zij een goede en juiste bestemming kregen.

Bovendien hebben vele particulieren aan de vermeerdering onzer kennis en onzer verzameling bijgedragen. Namen als van wijlen H. J. Popping, W. Jongepier en H. van der Vliet Sr. en thans P. Houtsma, komen vanzelf op de lippen als men het over Ooststellingwerf's oudste geschiedenis heeft.

Vooral H. J. Popping heeft veel van zijn vondsten in de 20- en 30-er jaren gepubliceerd en deze geschriften zijn vanwege hun documentatie nog steeds belangrijk. Helaas heeft 't Fries Museum slechts enkele van zijn publicaties en het zou bijzonder prettig zijn als men daar alsnog de beschikking over de ontbrekende kon krijgen. Dit is te meer van belang, omdat de verzameling Popping voor het grootste deel in het Fries Museum aanwezig is en vele stukken daaruit in de genoemde geschriften zijn terug te vinden. Graag maken wij van deze gelegenheid dan ook gebruik om een beroep te doen op diegenen die nog publicaties van de heer Popping bezitten, deze te onzer kennis te brengen of, natuurlijk nog liever, voor het Fries Museum te bestemmen.

Tot slot, hoewel natuurlijk ook eigenlijk overbodig, zouden wij het bijzonder op prijs stellen van nieuwe vondsten op de hoogte gesteld te worden. Steeds opnieuw blijkt n.l., dat nog vele gegevens over de praehistorie in de bodem verborgen liggen.

G. Elzinga,
Archeoloog Fries Museum,
Koningsstraat 1, Leeuwarden, telef. 05100 - 23001, na 6 uur: 21834.

1960

57

De Peperbus
25 oct. 1956

„Sieger de bronsman" (gebonden *f* 3,90) door H. J. Popping. Wij vrezen dat het laatstgenoemde boek, dat in de prehistorie speelt van onze omgeving, de belangstelling van de jongens niet zal weten vast te houden. Het boek getuigt van studie in het onderwerp, maar mist spanning, snelle handeling, avontuur en dat zijn vereisten voor een jongensboek.

Amersfoortse Courant
2 aug. 1956

Bij de uitgeverij Kluitman te Alkmaar, zijn drie boeken verschenen, die voor jongens bestemd zijn. „Sieger, de Bronsman", geschreven door H. J. Popping, en geïllustreerd door G. van Straten, verplaatst de jeugd van 10 tot 14 jaar naar het Bronzen Tijdperk, waar zij de belevenissen kan volgen van Bruno en Bernhard, de zonen van het stamhoofd, die Sieger, de Bronsman, gezelschap houden bij zijn reis naar het verre Zuiden.

Ben Bakema schreef voor oudere jongens in de Sneeuwbal-serie een verhaal over een legendarisch rijk (Atlantis) onder de titel „In de macht van Atlantis".

Eveneens voor oudere jongens is „Telegram uit Monrovia" van J. G. Thieme. Dit verhaal gaat over diamantsmokkelaars, waarmee Lex Coster een hevige strijd te voeren krijgt en speelt zich af in Liberia, op de Afrikaanse Westkust.

De Christelijke Bibliotheek
Juli 1956

Popping, H. J., Sieger de Bronsman. Gem. d. G. van Straaten. Uitg. Kluitman, Alkmaar. 144 bladz. Geb. *f* 3.90.
In het begin van de Bronstijd maken Bruno en Bertrand met Sieger, de reizende koopman, een reis naar het zuiden. Het boek herinnert in menig opzicht aan „Ela de Berendoder" van Aart Romijn, maar helaas zijn taal en stijl wel heel slecht verzorgd. Een stijlbloempje: „Wolf was nu al enkele weken bedlegerig en hij lag geregeld op zijn bed". En een taalfoutje: „Zo zei het, sprak de Wijze". J. L. v. E.

Het Dagblad van het Oosten
29 aug. 1956

„Sieger, de Bronsman" door **H J. Popping** is geschreven voor jongens van 10 tot 14 jaar. Het verhaal speelt in die geheimzinnige tijd, lang, lang geleden, ver voordat de Batavieren de Rijn kwamen afzakken. Ons land was toen al bewoond door mensen, waarvan men in de bodem nog vaak de cultuurresten als speerpunten, bijlen e.d. aantreft. Ondanks het ontbreken van metalen voorwerpen, waren deze mensen echter geen wilden, maar hadden een behoorlijk ontwikkelingspeil. Dit jongensboek, dat in de overgangstijd tussen het stenen- en bronzen tijdperk speelt, geeft een levendig beeld van de tijd, een beeld afwisselend en spannend door de avonturen, die de zoons van het stamhoofd, Bruno en Bernhard beleven, wanneer zij Sieger de Bronsman op zijn tocht naar het warme zuiden vergezellen. Een goed jongensboek.

Tijd en Taak
27 oktober 1956

H. J. Popping, Sieger de bronsman. Illustraties van G. v. Straaten leeftijd 10—14 jaar. Uitgeverij Kluitman, Alkmaar. 144 blz. *f* 3,90

Een vlot geschreven, spannend verteld verhaal uit een wel heel lang geleden periode van de geschiedenis: het begin van het bronzen tijdperk. Voor kinderen, die graag over 'vroeger' lezen, prettige lectuur.

De Jouster Courant
30 november 1956

„Sieger de Bronsman" van **H J. Popping** is een interessant jongensboek over de overgangstijd van stenen naar bronzen tijdperk. (Geb. f 3,90).

Meppeler Courant
7 december 1956

H. J. Popping: „Sieger de Bronsman". Uitgave: Kluitman te Alkmaar. Prijs f 3.90.

Dit is wel een heel interessant jongensboek. De schrijver, H. J. Popping, heeft het aangedurfd een periode van onze vaderlandse geschiedenis te beschrijven, die wel heel ver in het verleden ligt, een periode waaruit geen geschreven gedichten tot ons zijn gekomen.
Zijn verhaal van Sieger de Bronsman speelt in de overgangsperiode van het stenen en bronzen tijdperk.
Op eenvoudige maar boeiende wijze wordt de reis van Sieger en zijn gezellen beschreven, waarbij aan avonturen geen gebrek is. Jongeren en ouderen kunnen van dit mooie boek heel wat opsteken uit een verre en lang vervlogen tijd. De schrijver beheerste zijn onderwerp uitstekend. Het zal vooral de aandacht hebben van jongens en meisjes van 10-14 jaar.

Rotterdamsch Nieuwsblad
10 november 1956

Meer zin dan bovengenoemde avonturen-verhalen heeft „Sieger, de Bronsman", waarin de schrijver H. J. Popper tien- tot veertienjarigen een blik gunt in de tijd lang vóór de Batavieren in hun boomstammen de Rijn kwamen afgezakt, in de tijd, toen het brons de steen begon te vervangen. Wel een boek, geschikt om de jeugd belangstelling voor geschiedenis te geven of althans die belangstelling te prikkelen. Ook dit boek verscheen bij Kluitman te Alkmaar met tekeningen van G. van Straaten.

Haarlems Dagblad
11 augustus 1956

Bij Kluitman in Alkmaar zijn ook twee nieuwe jongensboeken uitgekomen, die ons ter bespreking werden toegezonden: „Sieger, de Bronsman" door H. J. Popping en „De Kunstmaan van Prof. Lepidus" door W. N. van der Sluys — twee tegenstellingen, want het ene handelt over primitieve mensen en het andere over atoomkrachten!

Haast alle volksstammen gebruikten vroeger stenen speren en bijlen. Maar Sieger, de held van het eerste der beide laatstgenoemde boeken trekt rond met een kar vol prachtige wapens van het nieuwe metaal: brons. Tijdens een van zijn handelsreizen sluit hij vriendschap met Bruno en Bernhard, de zonen van het stamhoofd. Samen trekken ze op de berenjacht. Ze worden aangevallen door hongerige wolven en later gevangengenomen door de watermannen van een palissadendorp. Avonturen genoeg dus!

E. P.

De Leeuwarder Courant
13 juli 1956

H. J. Popping, Sieger de Bronsman Verhaal uit de overgangstijd tussen het Stenen en het Bronzen tijdperk, handelend over de prehistorische bewoners van Nederland. De zoons van het stamhoofd, Bruno en Bernhard, vergezellen Sieger op zijn tocht naar het warme zuiden. Geb., geïll., 144 blz., f 3.90 (10-14 jaar).

School en Huis
9e jaargang no. 34

H.J. Popping: Sieger de Bronsman — Geb. *f* 3.90.
Uitgeverij Kluitman.

In de vierde klas krijgen de kinderen voor het eerst geschiedenislessen. Bijna alle meisjes, maar zeker alle jongens zijn er dol op. Voor de 4e, 5e en 6e klassers, ja zelfs voor de oudere leerlingen ook nog, is dit een uniek verhaal uit die heel oude, préhistorische tijden. Het boek vertelt ons op boeiende wijze van de tochten van Sieger, de brenger van de bronzen wapens en gereedschappen bij de stammen, die nog in het Stenen Tijdperk leven. Twee jongens van de stam van Mans zijn dikke vrienden met Sieger en mogen een keer met hem meetrekken. Spanning en avontuur ! Een goed geschreven en gelijk spannend en leerzaam boek.

De Friese Koerier
2 oktober 1956

Eveneens voor jongens van deze leeftijd (10—14) gaf Kluitman te Alkmaar uit H. J. Popping's „Sieger, de Bronsman". Het verhaal speelt in pre-historische tijden (zoals trouwens van deze — reeds overleden — auteur te verwachten was), de overgangstijd tussen het stenen- en het bronzentijdperk. De tijd, dat in de lage landen volgens de uitgevers mensen met een „behoorlijke ontwikkeling" leefden en geen „wilden" als nu nog in de tropische wouden voorkomen. Wij zetten maar een vraagteken. Het boek kost *f* 3.90.

De Betuwe
28 september 1956

„Sieger de bronsman", door H. J. Popping. (Leeftijd 10-14 jaar). - We herinneren ons nog uit onze schooljaren, dat het vaderlandse geschiedenisboekje aldus begon: ....„In lang vervlogen tijden, toen de westelijke streken van ons land uit water en moerassig bos bestonden, was 'n gedeelte van het oosten des lands bewoond door ruwe volksstammen, waarvan wij zo goed als niets weten".... Zo'n zin vergeet je nooit! En... je kwam er maar niet achter, wàt die lui daar eigenlijk uitgevoerd hebben. - Het is de grote verdienste van de schrijver H. J. Popping, dat hij, na grondige studie, een uniek verhaal hierover heeft geschreven, dat speelt in de overgangstijd tussen het stenen- en bronzen tijdperk. De rondreizende bronsman is de man, die de overal verspreide volksstammen het brons leert kennen, dat langzamerhand de plaats van steen zal innemen bij allerlei gereedschappen. Sieger maakt gevaarvolle tochten, die op boeiende wijze worden beschreven. - Dit is 'n boek waaruit voor jongens - en ouderen - iets valt te leren. 't Is eenvoudig, doch boeiend geschreven en we willen het graag warm aanbevelen! - **Prijs, gebonden, f 3.90.**

Kerkblad
AMSTERDAM
25 augustus 1956

H. J. Popping: **Sieger de Bronsman.**
W. N. v. d. Sluys: **De kunstmaan van Prof. Lepidus.** Uitg. Kluitman, Alkmaar.

Oude en nieuwe tijd naast elkaar. Het eerste boek voert ons terug naar de menselijke samenleving in lang vervlogen tijden — het bronzen tijdperk — toen oeros en eland, wolf en bruine beer nog in onze landen huisden.

We maken de avontuurlijke reis mee van twee zoons van een stamhoofd met Sieger, de Bronsman naar het zuiden.

Het tweede boek is echt van deze tijd, zoals aan de titel al te horen is. Hier worden technische topprestaties in volbracht, maar evengoed verbonden aan avontuur. Het avontuur is bij Kluitman altijd voorhanden, zoals een uitgever van jongensboeken ook past. Met deze boeken zal onze jeugd ingenomen zijn.

Hengelosch Dagblad
30 aug. 1956

Voor jongens van 10-14 jaar schreef H. J. Popping het historische verhaal **„Sieger, de Bronsman"**. Het is een verhaal uit de periode tussen de steen- en de bronstijd waarin Sieger spannende avonturen beleeft.

Enkhuizer Courant
2 aug. 1956

Sieger de Bronsman

De schrijver H. J. Popping is in gedachten teruggegaan naar de overgangstijd tussen steen- en bronsperiode, dus naar de verre voorhistorie. Hij schreef een verhaal voor jongens van 10 tot 14 jaar, getiteld Sieger de Bronsman, waarin hij een beeld probeert te geven van het leven in die barre tijd. De heer Popping moet over een behoorlijke kennis van de literatuur beschikken, want zijn tamelijk geromantiseerde vertelling berust op een stevig fundament van historische en archeologische feiten. Dat is de goede kant van het boek. De kwade kant vormen de stuntelige, soms zelfs miserabele zinsbouw en de deels gemeenzame, deels gezwollen stijl van de gesprekken. Wanneer men meent, zich te moeten beklagen over de slechte taalbeheersing van ons volk, m o e t men de eis stellen, dat de lectuur van onze kinderen ook op dit stuk tot het uiterste verzorgd is. De illustraties van G. van Straaten zijn vlot. (Uitg. Kluitman, N.V., Alkmaar).

Haagsche Courant
23 november 1956

★

„Sieger, de Bronsman" is een spannend boek voor jongens van 10—14 jaar van de hand van H. J. Popping. Het verscheen in een verzorgde uitgave bij Kluitman te Alkmaar. Het verhaal speelt in een tijd lang vòòr de Batavieren ons land binnentrokken. Twee jongens maken kennis met een handelaar in bronzen voorwerpen, die zijn waren komt inruilen bij de bewoners van onze streken, die nog in het stenen tijdperk leven. Zij gaan met de man op avontuur en maken veel mee, op deze manier lerend, wat mannen in die tijd moesten kennen, nl. vechten en jagen. Het verhaal is levendig geschreven, bevat geen elementen, die de jonge lezers te veel opwinden en geeft een leerzame kijk op het leven van de bewoners van ons land, vèr voor de jaartelling begon. De zwart-wit platen zijn van de hand van G. v. Straaten.

Kamper Nieuwsblad
8 december 1956

H. J. Popping: „Sieger de Bronsman". Uitgave: Kluitman te Alkmaar. Prijs f 3.90.

Dit is wel een heel interessant jongensboek. De schrijver, H. J. Popping, heeft het aangedurfd een periode van onze vaderlandse geschiedenis te beschrijven, die wel heel ver in het verleden ligt, een periode waaruit geen geschreven gedichten tot ons zijn gekomen. Zijn verhaal van Sieger de Bronsman speelt in de overgangsperiode van het stenen en bronzen tijdperk.

Op eenvoudige maar boeiende wijze wordt de reis van Sieger en zijn gezellen beschreven, waarbij aan avonturen geen gebrek is. Jongeren en ouderen kunnen van dit mooie boek heel wat opsteken uit een verre en lang vervlogen tijd. De schrijver beheerste zijn onderwerp uitstekend. Het zal vooral de aandacht hebben van jongens en meisjes van 10-14 jaar.

59

Nederlandse Christelijke Radio-Vereniging

Boekbespreking Jeugdland

6 maart 1957

Wanneer ik jullie de vraag zou stellen: wie waren de oudste bewoners van ons land? dan denk ik zo, dat de meesten meteen met het antwoord: de Bataven zouden komen. Nou jongens, dat is fout hoor, want voor de Bataven woonden hier al volksstammen, waarover, jammer genoeg op school weinig of niets wordt verteld. Zou je er toch wel wat van willen weten? Wel, dan kan ik je aanbevelen: Sieger, de Bronsman geschreven door H.J. Popping en uitgegeven bij Kluitman. Historie liefhebbers van een jaar of twaalf je zult er van smullen.

Provinciale Zeeuwse Courant

9 nov. 1956

„De Bronsman"

Het boek „Sieger, de Bronsman", uitgegeven bij de uitgeverij Kluitman in Alkmaar is zonder meer het prototype van een welverzorgd, spannend en fris jongensboek. Laat de spanning overigens de meisjes niet weerhouden het boek ook eens te lezen. Het verhaal speelt in de geheimzinnige tijd van dertig eeuwen geleden, in de overgangstijd tussen stenen en bronzen tijdperk. De schrijver toont zich een boeiend verteller. Levendig schildert hij hoe de primitieve mensen van die tijd op jacht gingen, hoe ze handel drijven, hoe ze aan hun maaltijden komen, alles rondom de hoofdpersoon van dit verhaal, de handelaar in bronzen voorwerpen, Sieger,

Levende Talen

Sieger heet *Bronsman*, omdat hij bronzen voorwerpen, uit het zuiden afkomstig, in noordelijke streken ruilt tegen pelzen. Op een van zijn tochten mogen Bruno en Bernhard, zonen van het stamhoofd, de handelsman vergezellen. Het wordt een avontuurlijke en gevaarlijke tocht, zij vallen in handen van primitieve stammen die naar het noorden oprukken, maar worden door de slimheid van Sieger toch weer bevrijd. Een boek dat tot de verbeelding spreekt en een goede indruk geeft van de eenvoudige cultuur der mensen in de tijd van de overgang van het Stenen naar het Bronzen tijdperk. Uitstekend voor de *eerste en tweede klas.*

Boekennieuws

H. J. Popping

Sieger, de Bronsman *f* 3,90

Dit jongensboek dat in de overgangstijd tussen het Stenen- en Bronzentijdperk speelt geeft een levendig beeld van die wereld.

Franeker Courant
7 sept. 1956

Uitg. Kluitman, Alkmaar.

Het verhaal van Sieger, de bronsman, speelt in een tijd, die al zeer ver achter ons ligt, n.l. in de overgang in deze streken van het stenen naar het bronzen tijdperk. Wij herinneren er aan, dat deze benaming inhoudt het materiaal, dat de mensen gebruikten; dus eerst stenen pijlpunten enz. en later bronzen. Sieger is een rondtrekkend handelaar, maar ook hierbij moet men er rekening mee houden, dat toestanden uit een ver verleden worden getekend, het is dan nog ruilhandel. Vee, huiden enz. worden bijv. geruild tegen versierselen van metaal en barnsteen. Op een van zijn reizen trekken een paar grote, flinke jongens mee en op hun reis beleven ze heel wat; zij raken zelfs in gevangenschap. Op zich zelf is het een boeiend verhaal, maar het wil ons voorkomen, dat de schrijver H. J. Popping zijn fantasie wel eens te veel de vrije loop heeft gelaten. Dat men op de reis in aanraking komt met mensen met geel-bruine gelaatskleur en scheef staande ogen, lijkt ons niet waarschijnlijk. En die als achterlijk te schilderen en hen als rovers ten tonele te voeren, waarbij het gedrag van mensen van nederzettingen uit West-Europa dan wel bijzonder gunstig afsteekt, lijkt ons ook niet verantwoord. Zoals gezegd overigens een aantrekkelijk verhaal. De illustraties van G. van Straaten zijn goed geslaagd.

De Vuurslag

november 1956

H. J. Popping: SIEGER DE BRONSMAN Een, te loven, poging om kinderen van 10—14 jaar een inzicht te geven in het leven tijdens het stenen- en bronzen tijdperk. Bruno en Bernhard, zoons van een stamhoofd, trekken met Sieger, de bronsman, mee op zijn handelstocht en beleven vele avonturen, waarbij zij en de lezertjes met hen kennis maken met de hoogstaande kunst van het bronzen tijdperk. Het verhaal mist soms wat vaart, is daarom het meest geschikt voor geïnteresseerde jongens en meisjes. (Uitg. Kluitman, *f* 3,90, voor 10—14 jaar.)

Boekaankondiging

15 nov. 1956

Behoorlijk leesbaar oertijdverhaal (11—15 jaar).

Sieger de Bronsman, door H. J. Popping, uitgave Kluitman, Alkmaar. Geb. *f* 3,90.

Stijl is wat minder soepel. Het verhaal overigens heel interessant, speelt zich af op grensstenen uit bronzen tijdperk.

Dieger is rondtrekkend handelaar in bronswaren, en Bruno, de zoon van hoofdman Mans, mag een grote tocht met hem ondernemen, waarbij we heel wat avontuur meemaken en veel leren uit die oud-vaderlandse tijd.

60

Onderwerp: Overzicht van de praehistorie
van Z.O.Friesland

Naar Oosterwolde (Fr.)
Bezichtiging van de collectie Popping.
Bezoek aan een oude voorde tusschen
Oosterwolde en Makkinga.

Inleiding.

In Friesland zijn gedurende de laatste jaren merkwaardige vondsten gedaan op het gebied der voorgeschiedenis. Dit is vooral daarom belangrijk, omdat de ontdekker en verzamelaar der vondsten, de heer H.J.Popping te Oosterwolde, zich voortdurend in verbinding stelt met vakgeleerden. Hieruit resulteert een innige samenwerking tusschen den scherpzinnigen verzamelaar en terreinkenner en de wetenschappelijke onderzoekers.
Volgens de heer Popping, welke de beschikbare gegevens in kaart bracht was [illegible] Friesland tot de middeleeuwen niet bewoonbaar in de streken, gelegen tusschen de O.grens der terpenlijn en de grens der losse vondsten. De grens van neoliticum en jonge ijzertijd is de 4 à 5 m. hoogtelijn. Bedoeld is de tegenwoordige hoogtelijn; in verband met de daling - of rijzing ? - van het land weet men niet hoe hoog die lijn vroeger lag.
De oorzaak der onbewoonbaarheid is volgens Popping gelegen in de aanwezigheid van bosch. De hoogere, niet met bosch, bedekte landen waren wel bewoond (heidegebieden) en daar worden de praehistorische vondsten gedaan.
Pas na de ontwouding, en kleibedekking kwam de bewoning in het N.W.deel van Friesland. De terpen bevatten dan ook practisch geen praehistorica. De belangrijkste vondsten van den heer Popping zijn die welke tot den midden en ouden steentijd behooren, zij doen de geologie van het Würmglaciaal en oude alluvium voor ons leven.
In hoofdzaak zijn het vuursteenen werktuigen, doch ook graven zijn gevonden, en haardkuilen.
Tot overtuiging van hen, die nog steeds geneigd zijn te twijfelen aan het feit, dat de bewoners van den ouden steentijd ook in ons land aanwezig waren, dienen de vondsten in het Kuinderdal tusschen Oosterwolde en Donkerbroek, waar verschillende bewerkte geweien van het edelhert voor den dag kwamen, benevens een zg. commandostaf uit een rendiergewei vervaardigd.
Dit alles werd door veen geconserveerd.
De Kuinder, verfriescht: Tjonger is eer zeer oude rivier. Juist daar waar de overgangen door de rivier (voorden) waren, zijn de oude te water geraakte voorwerpen aangetroffen. De oude vuursteenen voorwerpen worden gedateerd naar hun vorm, en hun bewerking. De z.g. retouche, het bijwerken door het afslaan of afdrukken van splinters, is een belangrijk hulpmiddel bij het determineeren der werktuigen.
Popping is momenteel de beste kenner in ons land van de vuursteenen werktuigen,

Aangezien de vondsten gecorreleerd zijn met de resultaten van fytopalaeontologisch onderzoek, en ter plaatse zeer merkwaardige geologische en bodemprofielen voorkomen, is een nadere beschouwing van het terrein op deze excursie zeer de moeite waard.
Bezocht worden te Makkinga nabij de Kuinder een zeer oud oerbankprofiel met eikevegetatie, een zandrug met artefacten, en een veenprofiel, terwijl er gelegenheid bestaat enkele belangrijke voorwerpen te bezichtigen. De keurcollectie der vondsten berust in het Friesch museum.

Excursie Landbouwhogeschool Wageningen. 1935

Hendrik Jan Popping, 62 jaar, uitgever te Oosterwolde, aan de S.D. meegedeeld, dat er wapens waren neergelaten en waar die waren te vinden, behulpzaam geweest bij de opsporing van illegale werkers en als hoofdredacteur van de Ooststellingwerver en de Stellingwerver de Nederlandse zaak in oorlogstijd geschaad door het schrijven van Duits gezinde artikelen, veroordeeld tot 9 jaar R.W.I. en ontzetting voor de tijd van het leven uit het recht als uitgever of journalist op te treden en ontzetting uit de kiesrechten.

Popping, J. H.: Geschiedkundige aanteekeningen over de Stellingwerven en omstreken. Uitgegeven door de «Vereeniging voor Heimatstudie der Stellingwerven». Oosterwolde, H. J. Popping. 8°. (VI, 100 blz.). f 1,20

Nieuw vol Boekh. 1920

61

Leeuw. Crt. 1903

Bijzonderheden uit Ooststellingwerf.

Ter Ooststellingwerfsche Handelsdrukkerij is van de hand van den heer J. H. Popping een „Verzameling van oudheidkundige aanteekeningen" verschenen, speciaal op Ooststellingwerf betrekking hebbende. (*)

Dr. H. Blink, die een inleidend woord bij dit boekje geschreven heeft, is er zeer mee ingenomen, daar er in ons land groote behoefte bestaat aan verzameling van alle aanwezige gegevens omtrent het leven op het platteland.

De nieuwere tijd doet er zijn intrede en met de vele oude gebruiken en oude overblijfselen van gebouwen enz. verdwijnen ook de overleveringen. Tenminste, als niet, gelijk in Ooststellingwerf, waar de nieuwe tijd een eigen drukpers bracht, juist deze intrede van de middelen, waarover de moderne wereld beschikt, er toe meewerkt om ook het oude te bewaren. De heer Popping, in 1893 met een boekhandel in Oosterwolde begonnen, in 1895 aangevangen met de uitgaaf van een eigen orgaan: de *Ooststellingwerver*, stelt nu zijn werkkracht zoowel als zijn pers ten dienste der lokale geschiedschrijving.

Eertijds dacht men aan zulk een weelde als een eigen handelsdrukkerij daar niet. In een der bijgevoegde artikelen, een hoofdstuk in het Ooststellingwerfsche dialect over vroegere toestanden daar ter plaatse, van „olden noaveteld", lezen we:

„Mit het leeren was 't nog in 't begin van de veurige ieuw droevig gesteld. Er wassen schoelen: hiel ienvoldige gebougies. De meister kreeg in joargeld van inkele guldens mit in vrije woninge en tuo; doarbij in klein schoelegeld van ieder kiend. Ok hadde hij wat vedienst van papier en andere schoelebehoeften, die de kiender doe zels koopen mosten en bij de meister te kriegen weeren. Het schoelmeisteren was in die daegen dan ok in bijbaentien. De iene was er dorprechter, in ander kleermaeker, in darde wat anders bij. Lezen, schrieven en zingen was de heufdzaeke van hetgene dat er leerd wodde. As 't in 'e haast en de wintertied kold was, wodde'r in goed vuur in de schoele anlegd; veur de brannege mos mitenkander zorgd wodden; zoo nou en dan mossen de kiender in turf of zoode mit noar schoele nemen.

„In die tied wust het volk over 't algemien mar in klein beetien. Boeken wodden er host niet lezen; kranten wassen er doe nog mar hiel selsem. Doarvan in inkelt veurbield.

„Op het dorpien O. kwam geregeld ién krante. Meister was doar de besteller van. Dit wusten de veurnaemsten in 't dorp. Op de daegen, dat er in postlooper kwam en ze wusten dat meister de krante kregen hadde, gingen veulen noar de harbarge. 't Was in gebruik wodden, dat meister doar ok kwam mit de krante en die dan hadde op veurleus. Mitenkander betaelden ze dan tot de krante. Mit stiel leus de meister dan het nijsblad; niks wodde overslegen. De heurders wassen doodstille. Mit optrokken winkbrouwen en soms in veuroverbugende holding heurden ze noar het rijs. De kasiein vediende niet veule an disse bijienkomsten. Mar 't was nou ienkeer zoo de gewoonte en die wodde niet gou vebreuken. Noa het lezen gong ieder noar hüs om 't wief en 't andere hüsvolk het veurnaemste nijs over te vetellen."

We willen de aanteekeningen van den heer Popping, die veel bijzonderheden geven over oude familie- en plaatsnamen, over kerkelijke aangelegenheden (namen van pastoors en predikanten en kerkelijke goederen), over plaatselijke besturen enz. eens even doorbladeren en hier en daar even een greep doen, die de belangstelling onzer lezers kan wekken voor dit werkje.

Zoo lezen we over het grondbezit onder Oosterwolde:

„Blijkens een lijst, betrekkelijk de „verponding" in den jare 1813 voor gebouwde eigendommen, werd onder Oosterwolde van 97 perceelen betaald. De gronden hebben in de woud streken oudtijds een zeer geringe waarde gehad. De overlevering zegt, dat men van sommige landen geen verpondingsgelden wilde betalen; „ze waren hun geen verpondingsgeld waard". Anderen hebben dit beter ingezien, of vonden geen bezwaar daarvan grondgelden te contribueeren, zoodat die belastingbetalenden ongemerkt groote grondbezitters zijn geworden. Zoo ongeveer wordt het bezit van de vroegere onlanden verklaard.

„Dat de landerijen bij Oosterwolde in het laatst der 18e en het begin der 19e eeuw zoo bijzonder laag in prijs waren, had een eigenaardige oorzaak.

„Vele gronden behoorden aan de familie Gasinjet. Voor weinig geld werd door deze familie gedurig een stuk land verkocht: verscheidene personen hebben daarvan geprofiteerd. Als een enkel voorbeeld van de wijze van verkoop vertelt men, dat de smid Berend Jannes (Zijlstra) Rikkenakkers kocht voor een ploeg en een egge. Een streek bijlangs den Molensingel veranderde van eigenaar voor nog geringer waarde. Willem Gasinjit liet de Prandinga plaats voor enkel *f* 700. De Karnakkers brachten een vat boter op."

De schrijver vertelt van een boerenplaats te Weper, die in de 18de eeuw zóó laag verkocht werd, dat één boekweitoogst de koopsom bijna dekte.

Daar staat tegenover het verhaal van een groot grondbezitter, Andries Sjoerds (van Rozer), die heel zuinig levende, toch van zijn pachten nauwelijks kon rond komen. Plaatsen brachten 70 à 125 gulden huur op en soms kon men jaren lang geen bewoner er voor vinden.

Er moeten trouwens hier in deze streek gronden, die vroeger in cultuur waren, later verlaten zijn. Zoo lezen we onder de aanteekeningen omtrent Makkinga:

„Volgens overlevering en opdelvingen moeten in „de Haiken" huizen hebben gestaan. Dat de landen bij de Vossebosch in cultuur zijn geweest is vrij zeker. Men ziet daar nog heden ten dage heidegronden verdeeld in akkers".

Overigens zijn vele gronden later sterk in waarde gestegen. Uit den tijd van Napoleon wordt uit Donkerbroek het volgende verteld:

„Een zoon was het lot getroffen om den tocht naar Rusland mede te moeten maken. Alle leden van het gezin zagen daar vreeselijk tegen op. Men besloot, niettegenstaande de hooge som, vooral voor dien tijd, om een plaatsvervanger te stellen. Het ergste was, men had geen geld. Ten einde den zoon toch thuis te kunnen houden, werd de zeer uitgestrekte boerderij, die de familie in bezit had, verkocht. De opbrengst was zeer gering.

„Was die verkoop toen niet geschied, dan waren de nakomelingen van die familie — zoo deelt een afstammeling daarvan mede — in goeden doen geweest; want die zelfde landerijen, ettelijke hectaren, hebben later een enorme waarde verkregen".

Vele bijzonderheden vindt men natuurlijk over de vervening, die in deze streken in latere jaren veel levendigheid bracht en aanleg van waterwegen meebracht.

Sedert de veenderij in deze streken een aanvang nam, kwamen arbeidskrachten uit allerlei streken hier aan. De schrijver zegt bij Appelscha:

„Eigenaardig was het in de eerste jaren met de spreektaal; men hoorde er verschillende dialecten. De Friesche taal is de overheerschende geworden".

Later bij Haulerwijk lezen wij wederom:

„De bevolking is van uit verschillende dorpen. Velen zijn van uit Friesland met de vervening opgegaan. De Friesche taal is daardoor in zeer vele gezinnen de spreektaal gebleven".

In al de dorpen der grietenij was landbouw oudtijds het hoofdbedrijf. Makkinga had echter ook heel wat vaklieden. Er moet een bierbrouwerij zijn geweest en men had er eertijds een plaatselijke wol industrie.

„Aan een weg naar Donkerbroek stond een vul- of wolmolen. Op zoo'n molen werd het zelfred, een grove wollen stof, door den dorpswever vervaardigd, gevuld of gekrompen.

„Die molen heeft daar in de eerste helft der vorige eeuw nog gestaan."

Vele aanteekeningen vindt men omtrent oude stinsen, burchten en kloosters. Het vinden van sintels in en op den grond bij Lageduurswold wil de schrijver in verband brengen met den naam van het terrein „Het oude Klooster". Van oudsher is daar achter de Bonteplaats een heide van dien naam, met slooten omringd en in kampjes verdeeld. In 1894 vond men op ongeveer een halven meter diepte keisteenen regelmatig in een vierkant gelegd. Dit vierkant was circa 2 meter lang en breed. De grond was vermengd met asch en een weinig leem. Onmiddellijk tegen deze keisteenen werden een massa sintels, verbrande steenkolen zoo men vermoedt, gevonden.

Toen men met dit onderzoek bezig was, kwamen bewoners uit den omtrek ook eens een kijkje nemen. Zij deelden mede, dat voor jaren op dat terrein een ijzeren pot was gevonden en men toen de meening was toegedaan, dat in „Het oude klooster" een smederij moest zijn geweest.

Ook bij Appelscha werd naar aanleiding van bestaande gegevens in '92 en '94 onderzoek gedaan naar de overblijfselen van een vroeger klooster.

„Op een cirkelvormige hoogte van pl m 100 pas in middellijn in de groote heidevlakte op eenigen afstand van den ouden korenmolen (een molen die daar enkele eeuwen heeft gestaan, maar nu tegen het einde der 19e eeuw is afgebroken) deed men boringen en opgravingen, doch zonder resultaat. Ten gevolge van de vele zandstuivingen in de nabijheid, is het vinden van de ondergronden hoogst moeilijk.

„Dat door de zandstuivingen in den loop der jaren de omgeving zeer is veranderd, bleek duidelijk bij het turfgraven, dat men op korten afstand van de bedoelde hoogte deed. Om de kuijn te bereiden moet daar meer dan twee meter stuifzand worden afgegraven. Onder dit veen vonden de turfmakers overblijfselen van een varken, zoomede een brugje of overgang, van palen en takken vervaardigd: ook kwam er een velling van een boerenwagen voor het licht. De enkele beenderen en borstels van het voorvaderlijk zwijn heeft men opgezonden aan het Friesch Genootschap van geschied-, oudheid en taalkunde te Leeuwarden."

Wanneer hier in den omtrek werkelijk een klooster heeft gestaan, meent de schrijver, dat dit wel hetzelfde geweest kan zijn, waarvan bij Lageduurswold onder Makkinga de sporen gevonden werden.

De zandverstuivingen, waarvan hier gesproken wordt, vindt men herhaaldelijk vermeld.

Verschillende geschiedschrijvers maken melding van de zandduinen bij Appelscha en van een stuk hooiland, thans in de heide gelegen.

„De Duinen brengen veel last en schade teweeg, tengevolge der zandstuivingen. Door de beplantingen is dit kwaad van geringer omvang geworden. De verschillende eigenaars wendden dan ook herhaaldelijk pogingen aan om dien last zooveel mogelijk door bezaaiing en beplanting af te wenden. Een groote verbetering en verfraaiing tevens werd verkregen toen B. A. Prakken eigenaar werd.

„De Boschberg een hoogte van circa 20 meter, en de Duinen hebben vanaf 1860—1862 naam gekregen. Bekend zijn van dien tijd de z.g. Bergfeesten. Die feesten bestonden in het houden van zang- en muziekuitvoeringen, volksspelen en het houden van een harddraverij van paarden onder den man om betrekkelijk hooge prijzen. Van verschillende plaatsen, zelfs uit de provinciën Groningen en Drenthe, stroomden bezoekers samen.

„Nog zijn de Duinen een schoone, goed onderhouden beplanting en bebossching met aangelegde wandelpaden".

Onder de aanteekeningen omtrent Fochteloo wordt melding gemaakt van het volgende:

„Voor eenige jaren vond men hier de overblijfselen van een voorvaderlijk woud. Ook zijn in Appelscha wel zware boomen in het veen gevonden, o. a. in de Willemstad, maar deze waren op verre na niet zoo belangrijk als te Fochteloo.

„Over een uitgestrektheid van eenige hectaren zag men honderden boomstompen boven het veen uitsteken. Deze waren aan het licht gekomen, doordat op die velden veenboekweit was geteeld, maar voornamelijk door de ineenzakking van de poreuze massa, toen de afwatering werd verbeterd. Behalve deze stompen zag men tallooze stammen in volle lengte over den grond liggen. Sommige stammen waren nog aan de stompen verbonden. Deze boomen, eiken en dennen, hadden een reusachtige dikte. Er waren er bij van meer dan 2 meter in diameter. Ook was de lengte ongewoon groot. De meeste stammen lagen met den top naar het noordoosten gericht.

„Van de beste boomen is successievelijk hout weggehaald voor damleggers, gebinten, palen, brandhout, enz. Naar aanleiding van de berichten in de couranten over dit oerwoud hebben velen eens een kijkje bij deze reuzen des wouds genomen. Tegenwoordig is er niet veel meer van te zien.

„Een andere bijzonderheid is het vinden van een groote hoeveelheid keisteenen in de velden onder Fochteloo. Men heeft voor enkele jaren over een betrekkelijk grooten afstand een keienrij ter breedte van een gewonen weg, opgedolven. De steenen lagen onder het veen. Nog is het einde van den steenenrij niet gevonden; de dikke veenlaag bemoeilijkt het opsporen. Tegen de grens van Drenthe en Friesland is in een boekweitland ook zoo'n steenweg ontdekt."

Men brengt deze keienrij in verband met den Romeinschen weg van Utrecht over Assen naar de Eems, waarvan Menso Alting een afbeelding geeft van de reis van Pedro naar het Noorden.

Wij moeten het met onze aanhalingen echter hierbij laten. Voor den schrijver hopen we, dat velen zich er door opgewekt zullen gevoelen, om van het boekje zelf kennis te nemen.

(*) Ooststellingwerf. Verzameling van oudheidkundige aanteekeningen, door J. H. Popping. Prijs 60 cts.

62

N. v. h. N. 1903

Dezer dagen kregen wij een eigenaardig boekje in handen n.l. Ooststellingwerf. (Verzameling van oudheidkundige aanteekeningen door J. H. Popping. Prijs 60 cts.)

Zulke werkjes komen niet elken dag en moeten een bepaald soort lezers vinden onder het publiek, dat niet direkt bij de streek zelve betrokken is. Vooral doet het ons in het bijzonder goed, en dat is eene bijkomstige reden dat juist uit dit gedeelte van onze provincie zoo'n boekske komt.

Het is soms voor de overigen alsof dat verre niet meer bij hen komt en om het minder belang ook minder in de waagschaal legt. De moeite, die men in het Z.O. onzer provincie heeft om eenigszins snel vervoer te krijgen, doet zich hoe weinig nog de algemeene belangstelling is voor het minder vruchtbare (minder intellectueele redeneeren velen daarna!) deel van ons gewest. Elke poging, al staat die dan ook niet in rechtstreeksch verband met het doel om de streek op te heffen, geeft toch eene omlijsting aan de waarde van de wenschen. Immers, uit kennismaking wordt vriendschap en daaruit een vriendendienst geboren.

Het genoemde geschrift vertelt dan zeer onderhoudend iets uit de oude tijden van Stellingwerf in het eigen dialect. Een enkele proeve doet ons zien, dat de »taal« veel verschilt van de »klei« en men ternauwernood het »Friesch« er in terugvindt.

Een proefje.

»Mit het leeren was het nog in het begin van de veurige ieuw droevig gesteld.

In die tied wust het volk over het algemien mar in klein beetien. Boeken wodden er host niet lezen; kranten wassen er doe nog mar hiel selsem. Daarvan in inkelt veurbield.

Op het dorpien O. kwam geregeld iên krante. Meister was daar de besteller van. Dit wusten de veurnaemsten in het dorp. Op de daegen, dat er in postlooper kwam en ze wusten dat meister de krante kregen hadde gingen veulen naar de harbarge. Het was in gebruik wodden, dat meister daar ok kwam mit de krante en die dan hadde op veurleus. Mitenkander betaelden ze dan tot de krante. Mit stiel leus de meister dan het nijsblad; niks wodde overslegen. De heurders wassen doodstille. Mit opgetrokken winkbrouwen en soms in veurovenbeugende holding heurden ze naar het nijs. De kastelein verdiende niet veule an disse bijienkomsten. Mar het was nou ienkeer zoo de gewoonte en die wodde niet gou verbreuken. Naa het lezen gong ieder naar hüs om het wief en het andere hüsvolk het veurnaemste nijs over te vertellen.«

Wij zien uit dit stukje dat het den schrijver niet aan talent van vertellen ontbreekt en met een enkele volzin de geheele ouderwetsche Stellingwerfsche boeren teekent om den Meesterv an het dorp heen, die toen »mar een beetien« zeker behoefde te »wefen.«

Wie nu meer van dit alles wil vernemen, koope het boekje. Het laat ons een oogenblik zien, hoe het leven op het platteland toen al geheel anders was. En hoe zal het ook daar veranderen als de stoom in werking gebracht wordt en Drente en Friesland nader tot elkander komen.

Zoo blijven kan het toch niet.

Eenmaal moet de tijd aanbreken dat ook deze deelen in het wereldverkeer moeten worden opgenomen. Onzes inziens zou het goed zijn dat uit die streken mannen zich ten taak stelden om door woord en geschrift voortdurend de aandacht er op gevestigd te houden.

De aanhouder wint.

63

Uit de Friesche wouden.

Voorheen en thans.

DOOR

J. H. POPPING.

„Moai, sounder wergea binnen de Wâlden:
Smuwk scaedjend beamtegrien oeral yn 't roun,
Blier laetsjend boulân, tierige greiden,
Sjongende fuwgels sâunich de groun."

Vrij vertaald:

Mooi zonder weêrga zijn de wouden:
Prettig schaduwgevend groen der boomen overal in 't rond,
Vrolijk lachend bouwland, fleurige greiden,
Zingende vogels, zandig de grond.

Zoo zong de Friesche dichter.

Dit „smuwk scaedjend beamtegrien" dagteekent van voor ettelijke eeuwen. Ten tijde der Romeinen, voor circa 2000 jaren, waren de gronden die men nu aanduidt als „de wouden van Priesland" en het aangrenzende zuidoosten geheel met bosch begroeid. Nog heden ten dage vindt men onder het hoogveen boomstammen. Zoo kwam voor eenige jaren in de velden onder Fochteloo bij Oosterwolde een groote brink van boomen aan het licht, een overblijfsel uit den grijzen voortijd. Voor 30 à 40 jaren werd op die gronden onder Fochteloo geveenboekweit. De venige bovengrond werd bewerkt, gehakt, gebrand en daarna met veenboekweit bezaaid. Door dit beboekweiten nam de grond af en kwamen, mede door ineenzakking van het veen, voor circa 25 jaren honderden boomen van onder den veenleeg te voorschijn. Die boomen waren alle bij de stammen afgebroken en hadden een ongewone dikte; bijna alle lage in dezelfde richting, van het noordwesten naar het zuidoosten. We hebben er gemeten die een dikte hadden van meer dan twee meter in doorsnede.

Niet alleen beminnaars van oudheden hebben zich de reis naar dit oerwoud getroost, maar ook beoefenaars der geologie hebben het met belangstelling opgenomen, wijl de gelegenheid om alles zoo in zijn geheel voor zich te zien maar zelden voorkomt. Het grootste deel er van is in weinige jaren dat het bekend was, verdwenen; de boomen zijn gedeeltelijk verbruikt voor binten, palen, damleggers en brandhout, terwijl een ander deel, gelijk de stammen (stobben), nu ze aan het licht zijn blootgesteld, verweren.

Vermaard was in oude tijden het Baduhennabosch, waarvan Tacitus zegt, dat onder de regeering van keizer Tiberius in dit bosch gevechten plaats hadden tusschen de Friezen en de Romeinen, waarbij eerst 900 en daarna 400 Romeinen sneuvelden. Het verlies der Friezen wordt daarbij niet vermeld.

In dit woud — aldus Tacitus — hoorde men een sterken weerklank der gesproken woorden. De onkundigen plachten er vervaard door te worden, maar de onversaagde Friezen niet; deze er doortrekkende en veel gerucht van woorden makende, hoorden den echo hunner woorden menigmaal sterker terugkaatsen; dan, daarop geen acht slaande, zeiden zij als met verachting: *„Ba du! hinne,"* dat zooveel zeggen wilde als: Foei u! ga heen. Dus zou het woud, door de samenvoeging van die drie woorden den naam Baduhenna gekregen hebben. Volgens Menso Alting is Baduhenna zonder twijfel de naam van een godin der Germanen geweest; dit bosch zou dan aan haar zijn toegewijd en daardoor zijn naam hebben gekregen.

Omtrent de juiste plaats van het Baduhennabosch verschilt het gevoelen der kroniekschrijvers. Alting zegt, dat het Baduhennawoud lag in een der dorpen van de Zevenwouden, of Zevenwolden, in de Grietenij van Stellingwerf-Westeinde, genaamd Holdpade, niet meer dan drie uren van den oever van het meer Flevo. Eenstemmig zijn de oude schrijvers, wanneer ze vermelden dat het bosch groot, onguur en akelig was.

Een tijdperk van eeuwen gaan we stilzwijgend voorbij.

Lang is het nog niet geleden dat men overal in ons land van een geregelde houtteelt kon spreken; hoewel zij nu al een geruimen tijd beoefend is geweest, is toch eerst in deze eeuw het kap- en schilhout een meer vast handelsartikel geworden. Nog in het begin dezer eeuw werden er maar enkele houtkoopers aangetroffen, die bij de boeren rondgingen en, na eenig handjeplakken, van een bosch met kap- en schilhout voor een kleinigheid eigenaar werden. Vele verkoopers toch beschouwden de opbrengst van een bosch menigmaal als een meevallertje, daar er weinig of niets aan het houtgewas werd gedaan. Wat groeien kon groeide; er werd niet naar omgezien. Anders was het met opgaand hout, eikenhout.

Vóór eeuwen werden schoone lanen en brinken met boomen aangelegd; ook treft men van meergegoeden fraaie aangelegde bosschen aan. En nu? Behoudens de gunstige uitzonderingen verdwijnt het opgaand hout meer en meer. De oude gewoonte om dadelijk weer te planten waar wordt geveld is nagenoeg verdwenen. Ook werkt de verkoop van boerenplaatsen in perceelen het verlies van hoog hout in de hand, terwijl velen om financiëele reden de boomen doen vellen. Daarentegen breidt de teelt van kap- en schilhout en vooral van hout voor de klompenindustrie geschikt zich meer en meer uit. Reeds sedert geruimen tijd is het een vaste regel geworden dat er jaarlijks houtveilingen worden gehouden al blijven ook sommigen nog uit de hand verkoopen.

De houtteelt levert veel werk op. In den winter begint men reeds met het zoogenaamde takkenmaken. Uitgezonderd het eikenhout wordt alles in de verkochte bosschen geveld. De zware „stokken" worden per as naar de wallen vervoerd, de takken in bossen gebonden en daarna zoo mogelijk aan een scheepvaartkanaal in hoopen gezet. De „stokken" zaagt men aan den wal op bepaalde lengten af, waarna ze gekloofd en als kachelhout in den handel gebracht worden. Dit alles is winterwerk. Eerst in de maanden Mei, Juni en Juli begint men met het eikenhout. Dit hout wordt geschild en die schil — schors — is van belangrijke waarde.

Eigen Haard. 1895

Het schillen van het eikenhout geschiedt niet overal op dezelfde wijze. In sommige streken van ons land wordt het hout geblekt, d. w. z. men schilt het hout op den stam en laat de bast in lange repen aan de stammen hangen te drogen. In Frieslands wouden wordt de schors er afgeklopt. Men houdt het blekken beter voor het bewaren van het looistofgehalte; door het kloppen van de schors wordt deze minder of meer beschadigd en bestaat het gevaar dat ze meer uitlooit en daardoor in waarde vermindert. Toch is het blekken moeielijk overal toe te passen wat dan ook de reden is dat in Friesland dit nog slechts bij uitzondering geschiedt.

Op het bijgaande plaatje — een photo, in 1895 door den photograaf L. P. Madhuizen te Oosterwolde genomen — ziet men een bosch te Oosterwolde waarin eenige eikschillers bezig zijn; daarin staat niets meer dan het eikenhout, de andere soorten zijn in den winter gekapt. Achter in het bosch is nog een hoop takkenbossen daarvan zichtbaar.

Links zit de houtbaas, de kooper van dit houtgewas, op een hoopje geschild hout, het werk op te nemen. De werklieden zijn van de Veluwe, uit Nunspeet in Gelderland. No 1 links velt en snoeit het hout, No 2 zaagt de uitgesnoeide stokken op de bepaalde lengte af, terwijl No 3 en 3 de man en de vrouw in de kuil de afgezaagde blokken hout kloppen op een blokje, om die daarna te schillen en te kloven. De bast (schors) ziet men op den voorgrond in bossen liggen, terwijl meer rechts het natte of pas geschilde hout ligt opgehoopt.

Gelijk uit verschillende voorwerpen, die men hier en daar ziet liggen of hangen, blijkt, is het bosch, de openlucht, de plaats van eten, drinken en arbeiden. De kruiwagen, met primitieve kap, dient den kleine tot wieg en kinderstoel. Des avonds gaat men naar den boer om te overnachten.

en verloor haar stuur over me, en hier ben ik nu een ruine, Mijnheer! Ik moest waarachtig door zoo'n grinnikenden stalknecht in een dog-cart naar huis worden gereden! Erg prettig!

Bayard En zij — Juffrouw Diana — heeft ze zich bezeerd? Niet — niet ernstig, hè?

Het Rijwiel. O, je geeft er natuurlijk niet om, wat er met mij gebeurt, als zij maar — Zij is in orde — ze viel tot haar geluk in een greppel. Ik kwam op een hoop steenen terecht. Het zal weken duren, vóór ik van den hersteller kom.

Bayard (bij zichzelf.) Ik mag niet blij zijn; maar ik ben blij — ik ben blij! Zij is ongedeerd en — en nu zal ze weer tot mij terug komen! (Tot het Rijwiel.) Was ze bedroefd om je?

Het Rijwiel. Geen questie van! Die vrouwen hebben geen gevoel. Wat denk je wel, dat ze zei, toen ze hoorde, dat het weken zou duren, voor ik weer klaar was?

Bayard. (verheugd, bij zichzelf.) Ik denk, dat ik het raden kan! (Tot het Rijwiel.) Nu wat zei ze?

Het Rijwiel (rammelend van verontwaardiging.) Nu, ze zei alleen: „Hoe vervelend! Zou ik hier een fatsoenlijk wiel kunnen huren, zoodat ik er niet om naar de stad behoef te sturen?" Wat een dankbaarheid, hè! Maar je kunt mijn gevoelens niet begrijpen.

Bayard. Vergeef mij — maar ik geloof van wel. En per slot van rekening zal jou tijd weer komen, zoodra de veearts je in orde heeft gemaakt. De mijne is voor altijd voorbij. (Bij zichzelf.) O, waarom, waarom ben ik niet als rijwiel geboren!

(*Naar het Eng.*)

Bijenstal.

Uit de Friesche Wouden.

VOORHEEN EN THANS.

DOOR

J. H. POPPING.

Een van de voornaamste bronnen van inkomsten voor de woudlieden was voor jaren het houden van een grooten stal met bijen. Op menige boerenhuizinge en zelfs bij burgerwoningen zag men in den hof tal van bijenkorven. Zoo'n hok of stal was opgetrokken van ruw, ongeschaafd hout, met de open zijde naar het zuiden gekeerd. Dat er onderscheiden soorten van werkbijen bestonden, wist men eertijds nauwelijks. Men kende de soorten welke in een korf samenwonen als: een koningin, tal van mannelijke bijen (darren), plaatselijk „broeders" (van broeden) genoemd, en duizenden vrouwelijke bijen (werksters). Van Duitsche, Italiaansche, Carnivolsche en Cyprische wist men zoo goed als niets.

De bijenhouding geeft van Mei tot September veel werk, zullen de talrijke koninkrijken goed worden verzorgd om er voordeelen van te behalen. Van oudsher was het de gewoonte, ze in Mei, wanneer de koolzaadvelden met bloesoms zijn getooid, per as, of waar er gelegenheid bestond per scheep naar de kleistreken van Groningen of Friesland te brengen. Bij voorkeur werd de nacht voor het vervoeren gebezigd; vooral in den zomer is het van groot belang de bijen op de koelste uren over te brengen.

Zoodra het gewin op de bloeiende boekweitvelden kon aanvangen, werden de bijen uit de kleistreken naar de wouden teruggehaald. De laatste honig werd van de heidebloem vergaard.

Zoo moest de Ymker „in den tijd van gewin" somtijds tot driemaal toe heen- en weder trekken.

Een oud Friesch schrijver, over de Wouden iets vermeldende, schreef in het jaar 1765: „De velden, die hier in groote menigte met heide bedekt zijn en niet tot bouwen worden aangelegd, verschaffen een nuttig voedsel voor de honigbijen, die hier niet alleen menigvuldig worden aangekweekt, maar ook in den zomer van de hooge landen worden heengevoerd en weder in den nazomer thuis gehaald worden, 't geen in drooge en goede jaargetijden ongemeen veel was en honig uitlevert: De bloemen van de boekweit geven insgelijks een overvloed van honig en zijn over zulks zeer voordeelig voor dat soort van liefhebberij. En gelijk dus de wouden de kleilanden een aanmerkelijke winst aanbrengen, zoo bedienen zich de woudlieden des voorjaars van het koolzaad dat op de klei wast, en niet minder is tot uitlevering van honig; doch met dit onderscheid, dat alle bloemen op de hooge landen altoos witten honig geven en de wouden geen anderen dan roode, die in waardij veel minder is dan de witte."

De wijze van zwermen, zwermenmaken, het omjagen in den nazomer enz., zaken die meer tot de kennis van het vak behooren, worden hier voorbijgegaan.

Zooals bij meer bedrijven het geval was, hield men ook bij de bijkerij er zoogenaamde geheimen op na. Enkelen wisten de bijen te „bespreken". Wanneer b.v. een bijenzwerm in den hof rondzweefde en neiging had om den hof te verlaten en weg te vliegen, hadden sommige de geheime wetenschap, door eenige woorden te prevelen, den zwerm te behouden. Ook wanneer men een vreemden zwerm bijen zag vliegen van een onbekenden stal kon dit middel (!) worden toegepast. Een oude gewoonte was het, wanneer men op een wandeling een zwerm aan een tak vond hangen en dus niet wist wie de eigenaar was, bij gebrek van beter er maar een kleedingstuk bijhing; dit was het bewijs dat de zwerm door een of ander was gevonden.

Men heeft de bijen altijd als iets bijzonders beschouwd. Kwam een Ymker te overlijden dan mocht niet worden verzuimd de korven een weinig te verplaatsen, of er moest even aan worden getikt. 't Was noodig dat de nijvere diertjes op deze wijze bericht van den dood van den baas ontvingen; verzuimde men dit, dan zou er weinig van den stal bijen terecht komen.

Voor zoo ver bekend had men steeds dezelfde soort van korven, bijenwoningen. De korven zijn van stroo vervaardigd, omwonden met z. g. „spleuten" de bast van een bezie, die men in bosschen en op wallen zoekt. Het volgens oud model vervaardigen van deze ronde korven en opzetten — verlengsels — is een winterwerkje, evenzoo het snijden van de z. g. „spijlen" die de raten in de korven houden.

Wanneer men tal van jaren nagaat, dan is er weinig of geen verandering in de wijze van „bijken" gekomen; steeds is er volgens ouden trant gehandeld. Bij hooge uitzondering ziet men eens een proef nemen met een nieuw model van bijenwoning, doch de bijzondere kennis van het bijkersbedrijf in alle onderdeelen, zooals die in leerboeken wordt medegedeeld is nog geen algemeene wetenschap bij de Ymkers geworden.

In den tegenwoordigen toestand der bijkerij is een enorme vermindering merkbaar. Jaar op jaar neemt het getal Ymkers en gevolgelijk het getal bijenstallen af.

Verschillende oorzaken zijn daarvoor aan te geven.

Vooreerst is het alsof de lust voor het „bijken" steeds vermindert. Waar grootvader een voorname Ymker was en kon vertellen van zijn kleireizen, waar de proviandzak, gevuld met eenige gekookte eieren, een krentebrood, een boterklip en somstijds met ham of worst, niet werd vergeten, om in een dorpsherberg te kunnen „pleisteren" en na een brandewijntje met suiker zich bij een kan met koffie met de proviand ging versterken, heeft de vader het bedrijf al beperkt en heeft de zoon veeltijds de geheele bijkerij afgeschaft. Ook is de veranderde leefwijze mede oorzaak van de achteruitgang der bijenhouderij. De primitieve en zuinige behandeling, zooals onze voorvaderen gewend waren, gelukt in deze dagen niet meer.

Een andere reden zal zijn, dat ook geleidelijk de teelt van koolzaad is verminderd, dat de boekweitbouw is ingekrompen en daarbij een soort van boekweit inheemsch is geworden van welks bloesem de bij weinig of geen honig vergaart. En wat het gewin in den nazomer op de heide betreft, ook daarin is een verandering gekomen. Hoewel er nog uitgestrekte velden zijn overgebleven, toch is het veld in deze streek door ontginning zeer verminderd.

Jniste cijfers omtrent de jaarlijksche achteruitgang in het getal bijenkorven zijn niet bekend, maar vrijelijk kan men aannemen, dat waar voor ruim een halve eeuw duizenden korven werden geteld, dit getal nu tot enkele honderden is gedaald.

De ouderwetsche groote bijenstallen vindt men maar weinig meer. Er blijven nog over, die bijken met geringer aantal en zich meer dan de voorvaderen in het vak bekwamen en de middelen in leerboeken aangegeven in praktijk brengen. 't Is echter, zoo hoort men zeggen, „een vliegend gewin," spoedig verkregen en spoedig verloren; wie in de laatste jaren op de winst van de bijen ging bouwen kwam bedrogen uit.

Eigenaardig is het, dit zij nog opgemerkt, dat zij die van ouds rechte „bijker" waren, hoe gering hun aantal ook wordt, bijna altijd bijker bleven. De liefde voor zijn nijver volkje bleef even sterk als de geringe sympathie, die soms bij zijn buurman voor de bijen bestond. Bekend is dan ook het gezegde dat waar twee of meer oude Ymkers samenzijn, men niet behoeft te vragen, wat het onderwerp van hun gesprek is.

Op de hier bijgevoegde photo, genomen door den photograaf L. P. Madhuizen te Oosterwolde, ziet men nog een ouderwetsche bijenstal. 't Is voorjaar en tegen den tijd dat het gewin begint. De oude Ymker, die op een ledige korf rechts een oogenblik uitrust, ziet met welgevallen zijn nijver volkje uit- en invliegen, terwijl een belanghebbende eens een kijkje in een der korven heeft genomen en haar nu eens naar haar gewicht taxeert. Het knaapje, minder moedig bij den bijenstal, heeft de z.g. bijenkap in de hand om, mocht het hem te kwaad worden zijn hoofd daarin te verbergen. De enkele ledige korven, opzetten en bijendoeken, voor den stal verspreid, geven den indruk dat de Ymker bezig is alles eens goed na te zien en flink in orde te brengen. Nazien is nu zeer gewenscht. Gedurig eens een kijkje te nemen, wanneer de voorjaarszon de stal beschijnt, is van groot belang: men denke aan tooverij! Zoo'n rustig uurtje bij de nijveren is een van de genoeglijke oogenblikken in des oprechten Ymkers leven.

VERSCHEIDENHEID.

„Primus."

Een petroleum-toestel zonder pit moet zelfs voor de zorgvuldigste en zindelijkste huismoeders een ideaal zijn. Het door den Zweedschen werkman T. A. Lindquist uitgevonden en door de firma B. A. Hjorth & Cie te Stockholm vervaardigde toestelletje heeft dit ideaal verwezenlijkt.

In het reservoir van het hierbij afgebeelde toestel wordt de olie gegoten door eene opening, die met een schroefdeksel kan worden gesloten. In dit reservoir kan door een miniatuur-perspompje lucht worden geperst. Eene verticale buis reikt tot op zeer kleinen afstand van den bodem van het reservoir, en verdeelt zich bovenaan in twee buisjes, die naar een veel kleiner reservoir voeren. Dit laatste heeft twee afvoerbuisjes, welke naar beneden omgebogen zijn, zich vereenigen en eindigen in eene weer naar boven gerichte opening, die zich juist onder het kleine reservoir bevindt. Even onder de plaats, waar de verticale buis zich in tweeën verdeelt, is, om deze heen, een schoteltje of bakje aangebracht. Wil men „Primus" gebruiken, dan giet men in het schoteltje een weinig spiritus en steekt dien aan om het kleine reservoir te verwarmen. Als de spiritus voor de helft verbrand is, pompt men eenige slagen met de luchtpomp, waardoor de petroleum gedreven wordt naar het bovenste reservoir, dat nu eene hooge temperatuur verkregen heeft. De petroleum verdampt daar en de gevormde damp ontwijkt door de nauwe opening, waar hij door de spiritusvlam wordt aangestoken. Zoodra dit is geschied, begint het toestel te „ruischen". De petroleum-gasvlam omgeeft het kleine reservoir en verhit dit sterk genoeg om het voor de verbranding noodige gas te vormen; de rol van den spiritus is dus uitgespeeld.

Een groot voordeel van „Primus" is, dat men de vlam, en dus de hitte, naar believen kan versterken of temperen. Om het eerste te doen, pompt men meer lucht in het onderste reservoir; dit is op een drukking van vier athmospheren beproefd, en met het handpompje moet men zich geweldig inspannen om de drukking op drie athmospheren te brengen. Gevaar is er dus niet bij. Om de vlam te temperen moet men natuurlijk de pomp met rust laten; verder kan men door eene opening in het groote reservoir, die met een schroef is gesloten, de daarin samengeperste lucht gedeeltelijk laten ontsnappen; is de drukking in dit reservoir daardoor tot één athmospheer gedaald, dan dooft de vlam uit.

„Primus" kan dienst doen als gewoon kooktoestel, als miniatuur-fornuis en als middel om strijkijzers te verwarmen.

Eene in huishoudelijke zaken bij uitstek ervaren dame deelt ons mede: „Ik heb op dit fornuis (een kooktoestel met drie gaten, door „Primus" verwarmd) meer dan eens het geheele middagmaal voor een huisgezin van 5 personen klaar gemaakt. Natuurlijk een eenvoudig middagmaal: aardappelen, groenten en vleesch. Alles was in 3 uur afgeloopen. Ik heb toen in 4 uur tijds (ik moest ook nog theewater en vatenwater koken) voor ongeveer 5 cts. petroleum gebruikt."

Alle respect voor „Primus"! 't Is waar, hij heeft enkele, we zonden haast zeggen „menschelijke" zwakheden. Hij moet zijn borreltje hebben, voor hij aan den gang gaat, en hij kon onder het werk rustiger wezen. Maar hij doet er zijn werk niet te minder goed om, en dat is meer, dan men van vele menschen getuigen kan.

De Veluwers zijn van oudsher als eikschillers in Friesland en Drenthe werkzaam geweest. In hunne levenswijze en kleederdracht is weinig verandering gekomen; toch begint men onder het jongere geslacht eenigszins van het oude af te wijken. Op deze photo is deze verandering merkbaar bij de mannen; de vrouw is nog gekleed naar de oud-Veluwsche type.

In het deel des jaars, gedurende hetwelk de „Gelderschen" (in de wandeling zoo genoemd) hier vertoeven, wordt zeer veel arbeid verricht. Zeer vroeg 's morgens verlaten ze de slaapplaats en gaan naar het werk. Het vuur wordt in 't bosch aangelegd om koffiewater te krijgen en verder te bereiden wat gekookt moet worden.

Met zeer weinig weten deze lieden zich te behelpen. Het hoofddoel is, zoo mogelijk niet alleen veel te verdienen maar ook veel over te houden; door zich tal van opofferingen te getroosten gelukt hun dit ook en keeren zij met een mooien vergaarden stuiver naar hunne haardsteden terug.

Eikschillers te Oosterwolde.

Des Zondags vergadert men in een der dorpen van den omtrek. Daar wordt in de schaduw van een boom of huis het nieuws van de week besproken. Men deelt elkander mede wat in den loop der week van huis is overgebriefd en hoe de toestanden daar zijn; er wordt besproken en besloten wat men op een en ander zal terugschrijven, enz. terwijl daarmee de werkzaamheden van den dag een punt van drukke discusiën uitmaken.

De Veluwers krijgen in den laatsten tijd meer concurrentie, doordat de z. g. eigen arbeiders dit werk meer opvatten; deze inlandsche of eigen arbeiders houden in den schiltijd hun gewone levenswijze en hebben het werk bij huis. Toch zal het nog wel eenigen tijd duren, dat de Geldersche en Friesche schillers naast elkander het werk blijven verrichten, daar deze arbeid in circa 3 maanden moet afloopen en er veel handen voor noodig zijn.

De verzending van het kachelhout heeft hoofdzakelijk naar Holland plaats, maar de takkebossen en de boomen blijven grootendeels in de provincie.

De schors wordt in de laatste jaren, nadat ze gedroogd is, naar verschillende provinciën verscheept. Ze wordt gehakt en ook wel ongehakt afgeleverd aan de looierijen. Die schorshandel is in sommige streken lang een eigenaardige negotie geweest; men verkocht of liever zegde den koopman de schors toe tegen marktprijs. Eerst later werd de markt bekend, waarna betaling volgde. Bij sommigen geschiedt dit nog; anderen echter hebben met die oude gewoonte gebroken en verkoopen tegen een overeengekomen prijs

Vele weken van het jaar is er werk in het hout; het is dan ook te begrijpen dat malaise in dien handel in de wouddorpen het zwaarst wordt gevoeld, en dat zij daar de meest gevoelige verliezen te weeg brengt.

65

Nwe R. Damse Crs. 1928

Een nieuwe reeks:
ZWERFSTENEN

Deze reeks is opgezet om de uitgave van waardevolle detailstudies of andere bijdragen tot de cultuur en de geschiedschrijving van ons platteland mogelijk te maken.
Voor Uw bibliotheek zullen de „zwerfstenen" een waardevolle aanwinst kunnen zijn

uitgegeven door

J. A. Boom en Zoon

Meppel

uit de boekjes van deze nieuwe reeks volgt onderstaand een korte inhoud

Dr. J. NAARDING
De geschiedenis van Nijeveen

3 De geschiedenis van dit oude turfdorp — in het boekje wordt teruggegrepen tot 1310 — wordt door Dr Naarding uitvoerig en interessant beschreven. We lezen o a, dat Nijeveen eraan heeft meegewerkt, om Drente een vooraanstaande plaats in het onderwijs te laten innemen Uit een ruw volk van schippers, werden de Nijeveners al vroeg ingewijd in de voor- en nadelen van een wereld, waar alles draait om geld Door dit boekje kan men iets meer te weten komen over een der oudste veenkolonies van het Drentse land

1,50

H. J. POPPING
De Rendierjagers

4 Deze roman uit de laatste ijstijd speelt zich ongeveer 10.000 jaar geleden af. Nederland had toen een geheel andere vorm en de zeespiegel lag zelfs ongeveer 50 meter lager dan thans. Ons land lag toen onder de ban van de koude noord- en noordoosten winden, die vanaf de gletsjers het grootste deel van het jaar stromen poollucht over ons land joegen. De Rendierjagers is een vlot geschreven roman uit dat ver achter ons liggende tijdperk. Het is een interessant boek, waaruit men tevens nog wel iets kan leren. Boeiend geschreven houdt het de lezer tot de laatste bladzijde in spanning.

2,90

Opgravingen in Friesland.

Bij Oosterwolde. Belangrijke resultaten. Langendijke.

Men schrijft ons uit Leeuwarden:

Sedert 18 Juni hebben er belangrijke oudheidkundige opgravingen plaats in den omtrek van Oosterwolde, waar Friesland zijn Z.O.-hoek in Drente opschuift, In dit diluviale terrein zoo verschillend van de Friesche klei met zijn terpen, werden reeds in 1925 een steentijdheuvel en kringgreptumuli afgegraven, in hun soort de eersten, die in Friesland deskundig werden onderzocht. Daar ontginningen, ook hier, in toenemende mate de prae-historische nalatenschap van onze voorvaderen doen verdwijnen, was het zaak, het bodemonderzoek met kracht voort te zetten. Dit geschiedt thans onder de beproefde leiding van dr. A. E. van Giffen in samenwerking met het Friesche Genootschap te Leeuwarden en de vereeniging voor Heimatstudie der Stellingwerven. Het eerste onderzoekingsobject was een heuvel in de nabijheid van het oude kerkhof van Langendijke. Deze heuvel bleek opgeworpen te zijn aan het einde van den steentijd, ongeveer 2000 jaren vóór onze jaartelling. In den bovengrond kwam al spoedig een bijgraf voor den dag uit den La-Tène-tijd, dus uit de laatste eeuwen vóór chr. Het bevatte een fraaie aschurn met gekartelden rand en bijbehoorend deksel.

Het oorspronkelijke graf, dat aanleiding gaf tot het opwerpen van den heuvel, lag veel dieper en kwam eerst vaag, als een ovale verkleuring, voor den dag toen de vaste grond was blootgelegd. Voorzichtig, steeds dieper gaande, werd het donkere graf verder afgeschoven door den ervaren voorgraver van het Biologisch-Archaeologisch Instituut te Groningen. De kleine kring van belangstellenden volgde met spanning en in haast plechtige stilte de bewegingen van de spade. Een breede zwarte strook, afkomstig van een vossen- of konijnengang, verstoorde aanvankelijk het grafbeeld. Het is merkwaardig hoe dergelijke dieren bij voorkeur zich ingraven in het los opgeworpen zand van grafheuvels. Eindelijk verdwijnen de sporen van het dierenhol. Vaag teekenen zich nu de omtrekken af, de schaduw van een in gehurkte houding begraven lijk. Zouden er nog bijgraven voor den dag komen? vraagt men zich af. Ploaseling trekt de voorgraver een gezicht als iemand, die zich bij het scheren snijdt. De spa heeft even tegen iets hards gestooten en maakt nu plaats voor een fijner werkend zakmes en borstel. Weldra komt een in elkaar gezakte, fraaie voorbeker te voorschijn De eerste die in Friesland ontgraven werd!

Indrukken van koorden, als ornament, zijn duidelijk zichtbaar op het primitieve aarden baksel. Voor het Friesche Museum te Leeuwarden, waarvoor de vondsten bestemd zijn, een hoogst welkome aanwinst, als herinnering aan bewoning, van dit land nog vóór den tijd van Toet-Anch-Amon in Egypte.

Een paar honderd meter ten westen van dezen heuvel, liggen op een stukje heidegrond, uitgespaard te midden van versch ontgonnen land, twee prae-historische heuvels, die nu ook onderzocht zijn. De meest westelijke bevatte een verwant graf uit den lateren steentijd. Driemaal blijkbaar van een man, zoodals de bijgegeven wapenen aantoonen. De omtrekken van het lijk waren hier zeer duidelijk. Bij de voeten lag weer een beker van gebakken aarde, doch van een eenigszins ander type. Een zoogenaamde „geschweifte Becher" van Jutlandsch model, versierd om den hals met een vischgraatmotief van ingedrukte lijntjes. Voorts bevatte dit graf een vigvormige steenen bijl en een vuursteenen pijlpunt, volgens mededeeling van Dr. van Giffen, van zeldzaam voorkomend type.

Het graf in den aangrenzenden heuvel leverde een fraaie strijdbijl met steelgat en een mesje van vuursteen.

Van geheel anderen aard zijn de overblijfselen van het middeneeuwsche en latere Langendijke. Langwerpig vierkante perkjes, omgeven door lage walletjes, vinden hier eenige oude boerenerven aan. Meestal ligt er een nu droge dobbe, een waterkuil in, waaruit het vee kon drinken en de resten van een huisstee met drinkwaterput. Scherven van kogelpotten liggen soms vermengd met brokken van geïmporteerd z.g. Keulsch aardewerk. Tusschen de perkjes teekent zich af een kleine brink.

Als zichtbare herinnering aan het Oude Langendijke, dat zich verplaatst heeft, staat in dit nu eenzame heidelandschap de klokkestoel met klok bij het kerkhof. Af en toe wordt de klok nog geluid als er begraven wordt. Bij het slechten van de omwalling van de reeds lang geleden afgebroken kerk, kwamen een tiental jaren geleden een paar fraaie Middeneeuwsche kerkluchters in het Friesche museum.

In de verdere omgeving van Oosterwolde zullen nog onderzocht worden een bronstijdheuvel en een urnenveldje.

De opgravingen werden behalve door Dr. van Giffen, ten deele bijgewoond door Mr. Boeles, namens het Friesch Museum, en den heer Bezema voor de Heimat-Vereeniging. Zeer veel is in dezen te danken aan de waakzaamheid van den heer H. J. Popping, correspondent van het Friesch Genootschap te Oosterwolde een kenner als weinigen, van de plaatselijke historie van Oststellingwerf. De voorzitter van het Friesch Genootschap, Mr. P. A. V. baron van Harinxma thoe Slooten en het bestuurslid Ottema, waren aanwezig bij de blootlegging van een der steentijdgra en.

in deze eeww het kap- en schilhout een meer vast handels-

Tussen Flie en Lauwers

Wereldreis binnen de grenzen van Ooststellingwerf

We zijn even in Moskou geweest, maar we hebben er tevergeefs gezocht naar het Kremlin en het Rode Plein. We hebben wel huilende kinderen, maar geen huilende wolven gehoord en ons bleek dat Moskou niet aan de Wolga maar aan de Tjonger ligt. We waren in Moskou bij Donkerbroek in Ooststellingwerf, een gehucht met ongeveer twintig huizen en boerderijtjes.

In Moskou ontmoetten we een man met een snor, 't was vadertje Schievink.

Bezoek aan Rusland, België, Frankrijk, Egypte en Mexico

Een zandweg met diepe karresporen leidt naar Moskou. Langs de weg staan een paar koeien achter schrikdraad, enkele kippen scharrelen door het zand Wie het eerste huis dat hij tegenkomt binnengaat ontmoet geen vadertje Stalin, maar vadertje Schievink, (óók met een snor!) ongekroonde koning van dit gebied. In de oorlog werd er wel eens gezegd dat de Duitsers nooit in Moskou zouden komen, want daar was Schievink met z'n leger. De heer Schievink is namelijk vader van niet minder dan zeventien kinderen; hij heeft er achttien gehad, maar een zoon is op veertienjarige leeftijd overleden.

Vroeger was hij opperman, maar nu bezit hij een eigen boerderijtje. Het is niet erg groot, maar — zegt moeder Schievink — we kunnen toch gezellig met z'n negentienen om de tafel zitten.

— Tja, mompelt Gerhardus Schievink, die 59 jaar is, hoe zou die naam Moskou nu eigenlijk ontstaan zijn? Er is niemand in Moskou die het weet.

Aan de overkant van de vaart, maar aan dezelfde kant van het ijzeren gordijn ligt Petersburg. Meine Bergsma, die daar woont heeft het wel eens gehad dat een voor hem bestemde briefkaart (Meine Bergsma, Petersburg stond er op) een half jaar onderweg was en eerst in Rusland was geweest.

De amateur-historicus uit Oosterwolde, wijlen de heer H. J. Popping geeft als verklaring van deze Russische namen de naam van een bewoner Pieter, naar wie Petersburg zou zijn genoemd. Later zou het gehucht aan de overzijde van de draai als „tegenhanger" Moskou zijn genoemd.

Het is een vreemde geschiedenis daar in Ooststellingwerf, in één dag kan men er een wereldreis maken. Bij Jubbega-Schurega ligt België en even verder vindt men Frankrijk. Bij Oldeberkoop ligt Mexico en bij Nijeberkoop Egypte.

In Egypte verwacht men duisternis. Welnu, die is er. Geen gas en geen electriciteit, voor verlichting wordt petroleum gebruikt. Men bereikt het gehucht ook langs een mulle zandweg. Aan de kant de hoge, typisch gevormde boom, die door de Egyptenaren „ooievaarsnest" wordt genoemd omdat de kruin daar wel enigszins op lijkt.

De keizer van Egypte is in Mexico eens beschoten. Dat zat zo. In Egypte woont een groentehandelaar en zijn naam is Keizer. Toen hij in Mexico bij Oldeberkoop was kreeg hij een „verdwaald" jachtschot in z'n been en toen ging snel de mare rond dat de keizer van Egypte in Mexico gewond was.

Wie zonder pas en zonder deviezen een wereldreis wil ondernemen kan in Oost-Stellingwerf terecht.

Leeuw. Crt. Sept. '50